

דף נה.

וחדא דיש לה בנים לאחר מיתת בעלה.. ואימא אש"א

מן האם כאש"א מן האב, מה אש"א מן האב לאחר מיתת בעלה שריא וכו'.

א] מבואר דצריכין קרא לאסור אשת אח שיש לה בנים אחר מיתה, וכן לאסור אשת אח מן האם בלי בנים, וצ"ע מאחר דלית בהו דין יבום מהכ"ת להתירן.

א. ביאור הה"א להתיר אשת אח שיש לה בנים. דברי הגמ' צ"ב דהביאו קרא לגלות דערות אשת אח הוא גם לאחר מיתה כשיש לה בנים, והקשו הא כתיב מפורש דמצות יבום הוא באין לה בנים, ות"י דדלמא התם רשות והכא מצוה ועוד תירוצים. ותמוה מהכ"ת להתיר אשת אח בלי יבום כיון דיש לו בנים.

ב. בתוס' (ד"ה דיש) כתבו דהכא מצרכין קרא לאסור אשת אח אחר מיתה וכן באשת אב וכלתו (בסהדרין דף נג. ונד.) היינו דלא נילף מאשת איש דבמיתת בעלה מותרת. ולפי"ז אין כונת הגמ' מצד יבום, אלא דבכמה עריות ס"ד דלאחר מיתת הבעל שוב פקע שם הערוה. וכן מבואר בח"י הרמב"ן (דף נד:) עשה"ט.

ג. אמנם במשנת ר' אהרן (סי' א') פ"י עפ"י דרכו בביאור כל הסוגיא דבאשת אח שאין לה בנים 'המיתה מתרת' ור"ל דכמו דבאשת איש ואחוי"א ע"י מיתה הותרה הערוה ה"ה באשת אח כשאין לו בנים אז מיתת הבעל מתרת האש"א לאחיו, ולפי"ז שפיר ס"ד דנימא דמיתה מתרת גם ביש לה בנים, [כן בגמ' להלן באשת אחיו מן אמו כדהובא בקטע הבא].

ד. בח"י ר' נחום (אות רכ"ב) הקשה קושיא מחוכמת על סוגיין דלולי גזה"כ מפורשת היה ס"ד דכל אשת אח הותר במיתת בעלה [כאשת איש], א"כ איך יתפרש איסור צרת ערוה, הא איסורא דצרת ערוה הוא מדין אשת אח. ע"ש מש"כ בזה.

ה. ביאור הה"א להתיר אשת אח מן האם. בגמ' מבואר דצריכין קרא 'דבהוותיה תהא' לאשת אח מן האם שאין לה היתר. ואע"ג דיבום לא נאמר אלא באש"א מן האב מ"מ ס"ד דהתם מצוה והכא רשות אבל איסור ליכא. ותמוה מאיזה טעם נימא דהותר ערוה זה בלי דין יבום.

ו. בקובץ הערות (סי' נ"א) ת"י דצ"ל דס"ד דגם באשת אח מן האם הוי יבום של רשות, ורק דאינו יבום של מצוה, וכתב דדומה ליבום של קודם מתן תורה [כמו יהודה ותמר] דדעת הרשב"א דהיה מותר עריות בשבילן אע"ג דליכא מצוה עדיין.

ז. במשנת ר' אהרן (סי' א' סק"ב) הוכיח מזה דהיתר לאחר מיתה היא מצד המיתה עצמה ולא מכח הדין נפילה ליבום, והיינו דהאיסור אש"א פקע במיתת בעלה דומיא דנדה דכשם דאחוי"א מותר לאחר מיתת אשתו כמו"כ אש"א שאין לו בנים מותרת לאחר מיתת בעלה. וע"ש שכתב דלפי"ז יוצא דאשת אח שאין לה בנים שונה בעיקר איסורא מאש"א שיש לה בנים דלזו יש היתר מיתה ולזו אין היתר מיתה.

דף נה: אישה לבעלה מנלן, אתיא קיחה קיחה.

ב] סתירת הסוגיות מהכא לקידושין אי העראה מהני לקידושין ביאה.

א. הגמ' שאל 'אישה לבעלה מנלן', ופרש"י לענין מקדש בביאה מנלן דבהעראה מקדשה. ות"י אתיא קיחה קיחה, ופרש"י כי יקח איש אשה ובעלה ומהכא ילפינן קידושין ביאה, וכתב קיחה בחיבי כריתות.

ב. ומבואר דאשה נקנית בביאה בהעראה, ותמהו התוס' וכל הראשונים דיש כאן סתירת הסוגיות, דבקידושין (דף י.) הגמ' מסתפק בזה גופא אי תחילת ביאה קונה או סוף ביאה קונה [נו"מ אם קיבלה קידושיה מאחר קודם גמר ביאה, או כה"ג המקדש בביאה] והשיבו דכל הבעל דעתו על גמר ביאה, הרי מפורש דאין האשה מתקדשת בהעראה. ונאמר כמה תירוצים.

ג. [א] תוס' ת"י בשם ר' שמשון הזקן, דהכא מייירי שעשה רק העראה וזוה קונה, אבל בקידושין מייירי שעשה כל הביאה והתם לא קני בהעראה לחודיה אלא בגמר ביאה. [ב] והריב"ם פ"י דכשמפרש שרוצה לקנות בהעראה קני בהעראה אפילו אם גומר ביאתו, אבל בסתם דעתו על גמר ביאה. [ג] בקידושין (שם) הביאו התוס' מר"ת שתי דודאי העראה קונה כדמפורש כאן, ורק התם מספקא לן אי תחילת העראה קונה או סוף העראה קונה. [ד] ועוד הביאו מר' נסים גאון שתי דהתם מייירי בקידושין ביאה דאז צריך גמר ביאה, וכאן מייירי בביאה דאחר אירוסין דמהני לחופה דבזה מהני גם העראה, וכן ת"י הרי"ף בסוגיין.

ג] שיטת ר' נסים גאון [המונא בתוס' קידושין, ובתוס' ישנים כאן] והרי"ף דסוגיין מיירי בנשואין ולא בקידושין.

- א. הנה נתבאר לעיל מחלוקת גדולה בראשונים באיזה מין ביאה הקשו כאן 'אשה לבעלה מנלן', דלרוב ראשונים היינו בביאת קידושין וכדפרש"י ותוס', אולם הרי"ף ור' נסים גאון פ"י דהכא מיירי בביאה דאחר קידושין דמהני לנשואין, ויש לציין כמה הערות על שיטה זו.
- ב. א. הרי"ן (קידושין שם) כתב דמבואר ברי"ף ור' נסים שביאה לאחר אירוסין עושה נשואין כמו חופה. ונתקשה מהכ"ת דבר זה, והיכן מצינו דביאה דאחר קידושין עושה נשואין הא רק משכחת לה דחופה מהני. ותירץ דסברא הוא דכיון שחופה קונה משום שהיא צורך ביאה, כל שכן שביאה עצמו קונה. ועוד דיש ללמוד מיבמה ע"ש בדבריו.
- ג. ב. תוס' בקידושין הקשו דקיחה קיחה הנאמר כאן, גבי קידושין כתיב ולא מיירי בחופה כלל. בפנ"י (קידושין שם) ת"י דכתיב בתורה כי יקח ב' פעמים, א' במוציא שם רע דכתיב כי יקח איש אשה ובא עליה ושנאה. ב' בפי גט דכתיב כי יקח אש אשה ובעלה, והגז"ש דקיחה קיחה משדה עפרון דלמודין קיחת קידושין הוא מפי דגט, אבל הגז"ש דסוגיין הוא מלשון כי יקח דכתיב בפי מוציא שם רע דמיירי בנשואין [ובדבר יעקב שם ציין להמאירי בסוגיין שמפרש דגז"ש דהערה הוא מקיחה שכתוב במוציא שם רע, וכן הביא מהמקנה כע"ז דסוגיין לומד מכי יקח איש אשה חדשה לא יצא בצבא דמיירי בנשואה].
- ד. ג. בקובץ הערות (סי' ע"ג) הקשה על הרי"ף ור' נסים גאון, מאי קשה להו עד שהוצרכו לפרש סוגיין רק בנשואין, הא הגמ' בקידושי אומר דכל הבעל דעתו על גמר ביאה, וא"כ משמע כשאר הראשונים דהכל חסרון דעת, ואם מפרש דרוצה לקנות בהערה שפיר יקנה בהערה, ולמה לא ניחא להו בהך תי'.
- ה. וכתב דהגמ' לא אמר 'כל המקדש' דעתו על גמר ביאה, אלא 'כל הבעל' דעתו על גמר ביאה, וכוונת הגמ' דכל ביאה של בני אדם אין דעתם אלא על גמר ביאה ולכן חשיבות ביאה אינה אלא בגמר ביאה, והערה אין לה חשיבות ביאה כלל. ולפי"ז אפילו יפרש שרוצה לקנות בהערה לא יועיל לו כלום כיון דאין לו חשיבות ביאה בעצם, ומתיישב דברי הרי"ף.
- ו. וכתב דיסוד זה מוכרח בשיטת הריטב"א, דעיין בגמ' קידושין (דף ע"ז:) דכהן הבא על אחותו זונה נעשית זונה, ואם חזר ובא עליה דכבר נעשית פסולי כהונה אז נעשית חללה. והקשה הריטב"א נימא דבהערה תיעשה זונה ואז כשגומר ביאתו כבר בא על פסולי כהונה ובגמר ביאה נעשית חללה. ותי' הריטב"א דכי אמרינן דהערה שמיא ביאה דוקא כשלא גמר ביאתו, אבל כשגמר ביאתו דעתו על גמר ביאה הלכך בגמר ביאה נעשית זונה.
- ז. ותמוה איך כתב הריטב"א דלא נעשית זונה משום 'דדעתו' על גמר ביאה, הא פסלות של זונה אינו תלוי בדעתו כלל.
- ח. והוכיח דחזינן דגם לענין ביאת זנות אמרינן הא דדעתו על גמר ביאה, אלא א"כ לא גמר ביאתו דאז אחשבה להערה.
- ט. בשו"ת רע"א (קמא סי' רכ"ב) ג"כ הרגיש בדברי הריטב"א, וכתב כהנ"ל דמוכח בריטב"א דבעצם ביאה אינו נקראת ביאה אלא עם גמר ביאה, ורק דאי היה דעתו על תחילת ביאה היה 'אחשביה', ובלא"ה אינו ביאה כלל.
- י. אולם רע"א הקשה על הריטב"א שכתב דהערה ביבמתו קונה גם בדעתו על גמר ביאה, ובשלמא אי הכל תלוי בדעתו א"ש דהבא על יבמתו גם בשוגג ואונס קנה, אבל להריטב"א דאדרבה הערה אינו כלום אלא א"כ אחשבה לביאתו לביאה א"כ איך כתב דקנה יבמתו בהערה לחוד. [ועיין דברי יחזקאל (סי' מ"א) מה שכתב ליישב קושית רע"א].

שכבת זרע דאשת איש למ"ל וכו' פרש למשמש באבר מת.

ד] מבואר דביאת אבר מת [דהיינו בלא קישוי] אינו ביאה, וקשה מסוטה ותרומה.

- א. הנה מבואר בסוגיין דליכא חיוב עריות במשמש באבר מת, וכן פסק הרמב"ם (הל' איסורי בי'א הי"א) וז"ל כל הבא ביאה אסורה בלא קישוי, אלא שהיה האבר מדלודל כמו אבר המתים וכו' אע"פ שהכניס את האבר בידו אינו חייב לא כרת ולא מלקות ואין צריך לומר מיתה, שאין זו ביאה, אבל פוסל מן התרומה, ובי"ד מכין שניהם מכת מרדות, עכ"ל.
- ב. וקשה דבסוטה (דף כ"ו:) מבואר דמקנין לאשה ע"י שחוף, ופי' הרמב"ם (הל' סוטה פ"א הי"א) שהוא האיש שאינו מתקשה וחזינן דהוי ביאה לאוסרה לבעלה. ובבית שמואל (סי' כ' סק"ה) הוכיח מזה דהאשה נאסרת בה לבעלה, ורק דנתמעט ממיתה, אולם הקשה באבי עזרי (איסורי בי'א שם) דמהרמב"ם משמע 'שאיין זו ביאה' דאינו ביאה כלל ואיך תיאסר לבעלה.
- ג. ותי' עפ"י הבית הלוי דבאמת אין האשה נאסרת ע"י ביאה במשמש מת, ומה דמהני קינו הוא דשאני קינוי דבקפידא דבעל תלה רחמנא. אולם אכתי קשה איך פוסל לתרומה, ע"ש מה שתי', וע"ע בקובץ הערות (סי' מ"ה סק"ו) מש"כ בזה.